

Dofinansowane przez
Unię Europejską

RAPORT ZE SPOTKAŃ GRUPY ROBOCZEJ W ZAKRESIE WSPARCIA IMIGRANTÓW

Polska
2023

*“Integracyjny Indywidualny Plan Działania”
Projekt numer 2022-1-PL01-KA210-VET-000084783
Program Erasmus+, sector Kształcenie i szkolenia zawodowe.*

Partnerzy projektu:

Lider: Fundacja Rozwoju i Innowacji WIR (Polska)

Partner: COSVITEC CONSORTIUM COMPANY ARL (Włochy)

Sfinansowane ze środków UE.

Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA).

Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

1. Informacja o możliwości prowadzenia doradztwa zawodowego w Polsce z uwzględnieniem imigrantów	3
1.1. Kto może prowadzić doradztwa zawodowe w tym dla imigrantów	3
1.2. Jak obecnie jest prowadzone doradztwo zawodowe w tym dla imigrantów	6
1.3. Zakres wsparcia doradców zawodowych dla imigrantów w Polsce	7
2. Portret imigranta w Polsce	9
2.1 Kto przyjeżdża i w jakim celu	9
2.2 Legalizacja pobytu i pracy imigranta w Polsce	11
2.3 Cudzoziemiec na rynku pracy w Polsce	13
3. Spotkania z przedstawicielami NGO	16
3.1 Informacja o uczestnikach spotkania	16
3.2 Informacja o przebiegu spotkań	17
3.3 Wnioski i rekomendacje ze spotkań	18
3.4 Informacje i materiały ze spotkań	18
4. Wnioski i rekomendacje w zakresie opracowania narzędzia wspierającego imigrantów ...	21
4.1 Zakres merytoryczny i zalecenia	21
4.2 Zakres dostosowania narzędzia do profilu imigranta	23

1. Informacja o możliwości prowadzenia doradztwa zawodowego w Polsce z uwzględnieniem imigrantów

1.1. Kto może prowadzić doradztwa zawodowe w tym dla imigrantów

Polski system dopuszcza możliwość prowadzenia doradztwa zawodowego przez osobę posiadającą wykształcenie wyższe (studia licencjackie lub magisterskie) o profilu lub specjalności doradcy zawodowego albo studia wyższe z innego kierunku i studia podyplomowe z zakresu doradztwa zawodowego.

W ramach instytucjonalnego doradztwa zawodowego prowadzonego w Polsce można wyróżnić dwa nurty tj. doradztwo zawodowe w szkole oraz doradztwo zawodowe na rynku pracy.

Doradztwo zawodowe dla rynku pracy tj. osób dorosłych dotyczy doświadczeń, aktualnych wartości i celów, kontekstu rodzinnego, społecznego i środowiskowego. Sprawdza się także aktualność i adekwatność kompetencji i kwalifikacji. Sami dorośli są również bardziej świadomi oczekiwań i potrzeb. Mówią o potrzebie zmiany, o wypaleniu, czasem także o lękach i obawach związanych z ich sytuacją na rynku pracy. Mówią też o wartościach, o tym, co jest ważne na danym etapie życia i o tym, co już ważne być przestało. Niekiedy zatrzymują się nad pytaniem, czy do tej pory realizowali własne cele i potrzeby, czy być może oczekiwania innych osób. W obszarze finansowania doradztwa zawodowego w Polsce dla rynku pracy realizują je urzędy pracy zwłaszcza dla osób bezrobotnych. Doradztwo zawodowe dla imigrantów i cudzoziemców realizowane jest w polskim systemie przez urzędy pracy analogicznie jak dla obywateli polski.

Natomiast doradztwo zawodowe w edukacji reguluje ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe wprowadzono regulacje dotyczące form realizacji doradztwa zawodowego oraz zajęć, w trakcie których będą realizowane działania z zakresu doradztwa zawodowego. Jednocześnie, w ustawie określono na czym polega doradztwo zawodowe oraz jakie są jego cele na poszczególnych etapach kształcenia, wyszczególniając: preorientację zawodową dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego, orientację zawodową dla klas I-VI szkół podstawowych oraz zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego dla klas VII i VIII szkół podstawowych oraz określonych szkół ponadpodstawowych. Zgodnie z art. 26a ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe,

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

doradztwem zawodowym są objęci uczniowie wszystkich szkół publicznych i niepublicznych, z wyjątkiem szkół artystycznych, oraz wszyscy wychowankowie publicznych i niepublicznych przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego.

Ponadto, rozporządzeniem z 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego określono treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego dla poszczególnych etapów edukacyjnych i typów szkół. Treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego zawarte w załącznikach do rozporządzenia składają się na spójny system realizacji doradztwa zawodowego, który powinien zapewnić uczniom wsparcie szkoły w zakresie podejmowania świadomych wyborów edukacyjnych i zawodowych.

Treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, w oparciu, o które zostały przygotowane zapisy do rozporządzenia w sprawie doradztwa zawodowego, zostały opracowywane przez ekspertów z zakresu poradnictwa zawodowego jak również przedstawicieli szkół i placówek, organów prowadzących, pracodawców i związków zawodowych, instytucji rynku pracy w projekcie „Efektywne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych” zrealizowanym przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie.

Rozporządzenie wskazuje na konieczność opracowania przez szkołę programu realizacji doradztwa zawodowego w danym roku szkolnym, z uwzględnieniem wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego. W celu zapewnienia ciągłości realizacji poszczególnych treści programowych z zakresu doradztwa zawodowego określonych w załącznikach do rozporządzenia, program realizacji doradztwa zawodowego powinien obejmować wszelkie działania związane z realizacją doradztwa zawodowego w danej szkole z podziałem na poszczególne oddziały oraz określać tematykę działań, w ramach których zostaną zrealizowane poszczególne treści, a także osoby odpowiedzialne za ich realizację. Dodatkowo w programie powinny się znaleźć metody, formy i terminy realizacji poszczególnych działań, z uwzględnieniem udziału rodziców w tych działaniach w przypadku tych szkół, w których funkcjonują rady rodziców.

W polskim systemie doradztwa zawodowego zarówno dla rynku pracy jak dla edukacji nie znalazło się szczególne miejsce dla imigrantów i cudzoziemców. Osoby przebywające na terytorium Polski podlegają takim samym prawą do doradztwa zawodowego zarówno w urzędach pracy prowadzących doradztwo zawodowe dla rynku pracy, jak w systemie edukacji

tj. dzieci i młodzieży uczestnicząca w systemie edukacji a będący cudzoziemcami lub imigrantami.

W Polsce regulacje dotyczące doradztwa zawodowego dla cudzoziemców i imigrantów opierają się na szerszym kontekście prawnym dotyczącym rynku pracy, migracji oraz integracji społecznej. Kluczowe elementy regulacji prawnych wpływających na doradztwo zawodowe dla tej grupy obejmują kilka istotnych aspektów.

Prawo do Pracy stanowi fundamentalny element, zgodnie z którym cudzoziemcy w Polsce muszą posiadać zezwolenie na pracę. W kontekście doradztwa zawodowego istotne jest, aby doradca był zaznajomiony z aktualnymi przepisami dotyczącymi zatrudnienia cudzoziemców, które mogą wpływać na ich możliwość podjęcia pracy.

Doradztwo w Instytucjach Publicznych obejmuje świadczenie usług przez instytucje publiczne, takie jak urzędy pracy, agencje zatrudnienia czy centra informacji zawodowej. Te placówki są uprawnione do oferowania doradztwa zawodowego dla cudzoziemców, obejmując kwestie związane z legalnością pracy, dostępem do rynku pracy oraz przekierowywaniem do odpowiednich instytucji.

Centra Integracji Migrantów w Polsce oferują szerokie spektrum usług, w tym doradztwo zawodowe. Ich zadaniem jest wspieranie cudzoziemców w procesie adaptacji oraz integracji zawodowej, co stanowi istotny element pełnej integracji społecznej imigrantów.

Doradztwo zawodowe dla cudzoziemców może także obejmować aspekty wsparcia dla Integracji Społecznej, takie jak nauka języka polskiego czy rozumienie kultury pracy w Polsce. Odpowiednie regulacje prawne mogą zobowiązywać do świadczenia wsparcia w tych obszarach, mając na celu ułatwienie imigrantom pełniejszego uczestnictwa w życiu społecznym.

Prawa Cudzoziemców w Edukacji i Pracy są ważnym elementem, który doradztwo zawodowe powinno uwzględniać. Pomaga to imigrantom zrozumieć ich prawa i obowiązki w kontekście rynku pracy w Polsce, a także kształtować ścieżki edukacyjne zgodne z miejscowymi regulacjami.

Kryteria Kwalifikacyjne Doradców są istotne dla zapewnienia wysokiej jakości usług doradczych. Osoby udzielające doradztwa zawodowego cudzoziemcom powinny spełniać określone kryteria kwalifikacyjne zgodnie z przepisami dotyczącymi zawodu doradcy zawodowego.

Warto zauważyć, że przepisy prawne mogą ulegać zmianom, a konkretna sytuacja prawna

cudzoziemców może zależeć od ich statusu prawnego oraz celu pobytu w Polsce. Dlatego też zawsze zaleca się sprawdzenie aktualnych przepisów oraz konsultację z wyspecjalizowanymi instytucjami zajmującymi się prawami cudzoziemców.

1.2. Jak obecnie jest prowadzone doradztwo zawodowe w tym dla imigrantów

Jak już wskazano w punkcie 1 w Polsce doradztwo zawodowe dzieli się na dwa główne obszary tj. edukacyjne i dla rynku pracy. Doradztwo edukacyjne prowadzone jest w przedszkolach, szkołach podstawowych i ponadpodstawowych i jest to doradztwa grupowe wpisane do podstawy programowej wynikające z prawa oświatowego i realizowane zgodnie z rozporządzeniem o doradztwie zawodowym. Obejmuje ono 10 godzin doradztwa na cykl szkolny tj. szkołę podstawową czy ponadpodstawową. System edukacji w Polsce nie przewiduje indywidualnego doradztwa zawodowego dla uczniów na żadnym szczeblu edukacji.

Kolejnym obszarem doradztwa realizowanego w polskim systemie jest doradztwo zawodowe dla rynku pracy, realizowane przez urzędy pracy w szczególności dla osób niepracujących w celu ich aktywizacji. W ramach prowadzonego doradztwa zawodowego przez urzędy Pracy funkcjonuje Centrum Aktywizacji Zawodowej, gdzie osoba niepracująca uczestniczy w spersonalizowanych dla niej warsztatach i ma opracowywany Indywidualny Plan Działania wraz ze wskazaniem ścieżki aktywizacji zawodowej.

Urzędy Pracy w ramach aktywizacji i asymilacji z rynkiem pracy proponują kursy językowe (język polski) dla imigrantów i uchodźców, które są dla nich bezpłatne.

Doradztwo zawodowe w Polsce, w tym dla imigrantów, jest realizowane przez różne instytucje i organizacje. Obecnej sytuacji doradztwa zawodowego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem imigrantów oraz oferowanych form wsparcia opiera się głównie na:

- **Urzędy Pracy:** Urzędy Pracy w Polsce pełnią kluczową rolę w świadczeniu usług doradztwa zawodowego dla mieszkańców, włączając w to imigrantów. Doradcy w urzędach pracy wspierają w kierowaniu karierą, przygotowywaniu do rynku pracy i udzielają informacji dotyczących dostępnych szkoleń oraz programów wsparcia.
- **Centra Integracji Migrantów:** Specjalne centra integracji migrantów w niektórych miastach stanowią istotne miejsce wsparcia w zakresie doradztwa zawodowego. To

tutaj imigranci mogą otrzymać pomoc w dostosowaniu się do polskiego rynku pracy, rozwijaniu umiejętności językowych oraz integrowaniu się społecznie.

- **Organizacje Pozarządowe:** Organizacje pozarządowe, zwłaszcza zajmujące się tematyką migracji i integracji, często oferują usługi doradztwa zawodowego dla imigrantów. Projekty te mogą być wspierane funduszami publicznymi lub realizowane w ramach prywatnych inicjatyw społecznych.
- **Projekty Unijne:** Projekty finansowane z funduszy europejskich skupiają się na wspieraniu integracji imigrantów na rynku pracy, oferując jednocześnie usługi doradztwa zawodowego. Są to inicjatywy obejmujące szkolenia, mentoring oraz pomoc w poszukiwaniu zatrudnienia.
- **Online i Narzędzia Cyfrowe:** Zasoby online stają się coraz bardziej powszechne w obszarze doradztwa zawodowego, dostępne także dla imigrantów. Platformy internetowe oferujące informacje o rynku pracy, kursy online oraz narzędzia do samooceny są dostępne dla wszystkich zainteresowanych.
- **Programy Integracyjne:** Programy integracyjne na poziomie lokalnym lub regionalnym mogą obejmować elementy doradztwa zawodowego dla imigrantów. Często są one realizowane we współpracy z samorządami lokalnymi, instytucjami publicznymi i organizacjami społecznymi.

Warto podkreślić, że imigranci w Polsce często napotykają na specyficzne wyzwania związane z dostosowaniem się do nowego otoczenia zawodowego i kulturowego. Usługi doradztwa zawodowego dla tej grupy są projektowane tak, aby uwzględniać ich indywidualne potrzeby i doświadczenia. Zmiany w dostępie do tych usług mogą również wynikać z ewolucji polityki migracyjnej oraz zmian w strukturze rynku pracy.

1.3. Zakres wsparcia doradców zawodowych dla imigrantów w Polsce

Polski system doradztwa zawodowego zarówno w edukacji jak i dla rynku pracy nie wyszczególnia doradztwa zawodowego dla imigrantów czy uchodźców, mogą oni korzystać z dostępnych możliwości wskazanych powyżej.

Zmiana na rynku doradztwa zawodowego nastąpiła po wybuchu wojny na Ukrainie i napływem uchodźców z terytorium Ukrainy do Polski. W ramach pomocy uchodźcom z terenu Ukrainy

Polska wprowadziła następującą pomoc:

- możliwość nadania numeru PESEL dla osób uciekających przed wojną – co uprawnia obywateli Ukrainy do możliwości korzystania bezpłatnie ze służby zdrowia, edukacji oraz świadczeń socjalnych na równych prawach jak obywatele Polski,
- możliwość dofinansowania do miejsca zakwaterowania i wyżywienia (w tym dla osób przebywających w polskich domach),
- szereg organizacji pozarządowych w ramach zadań zleconych realizuje centra wsparcia dla uchodźców z Ukrainy w tym bezpłatną pomoc w: opiece nad dziećmi, doradztwie psychologicznym, doradztwie zawodowym, legalizacji wykształcenia i kwalifikacji na terenie Polski, bezpłatnym przekwalifikowaniu się, bezpłatnych kursach języka polskiego, konsultacje w sprawach integracji, pomoc w sprawach urzędowych, wsparcie w zakresie uzyskania bezpłatnej żywności.

Niestety sytuacja w ramach szerokiego wsparcia dotyczy wyłącznie obywateli Ukrainy, którzy przybyli do Polski po wybuchu wojny i mają statut uchodźcy. Pozostali imigranci w tym Ci z Ukrainy, ale którzy przybyli przed wybuchem wojny nie otrzymują tak szerokiego wsparcia i ich dotyczy wyłącznie wsparcie takie samo jak obywateli Polski tj. w ramach edukacji doradztwo zawodowe dla uczniów oraz w ramach doradztwa zawodowego dla rynku pracy doradztwo prowadzone przez Urzędy Pracy.

W kontekście najnowszego napływu uchodźców do krajów europejskich w tym do Polski, istotne jest podkreślenie pewnych specyfik doradztwa udzielanego uchodźcom i migrantom. Kluczowe jest zrozumienie wielokulturowości oraz różnic narodowych w celu skutecznego pełnienia roli doradcy. Równocześnie, aspekty zdrowia psychicznego manifestują się różnie w zależności od kultury, a doświadczenia związane z ucieczką z ojczyzny czy migracją odgrywają istotną rolę w samopoczuciu uchodźców i migrantów. Jak my, doradcy wykształceni w tradycji zachodniej, mamy ocenić te elementy i ich wzajemne oddziaływanie? Szczególnie, gdy dotyczą one nie tylko różnic kulturowych między rasami i narodowościami, ale także stopni cierpienia i zbiorowej opresji, które być może nigdy nie będą nam zrozumiane? Pojęcie "czułości kulturowej" (definiowanej w najbardziej podstawowy sposób jako "czułość doradcy na zróżnicowania kulturowe i kulturową stronę jego własnego podejścia") wydaje się nieadekwatne w radzeniu sobie z tym wyzwaniem. Nawet pomijając nieimaginowalny charakter tortur i ich wpływ na psychikę, każdy, kto pracuje z uchodźcami, spotyka się z opowieściami o licznych utraconych elementach: skrajnej dezintegracji społecznej,

przymusowej emigracji i traumie kumulatywnej po przybyciu do kraju przyjmującego (Birkett, 2006).

Mimo że kwestie zdrowia psychicznego nie są głównym przedmiotem doradztwa zawodowego, pracownicy zaangażowani w doradztwo zawodowe dla uchodźców i migrantów powinni zawsze mieć na uwadze specyfikę doświadczeń, jakie przeszli, oraz istniejące różnice kulturowe.

2. Portret imigranta w Polsce

2.1 Kto przyjeżdża i w jakim celu

Obecnie w Polsce przebywa niemal pół miliona cudzoziemek i cudzoziemców, czyli trochę powyżej jednego procenta populacji kraju. W danych nie uwzględniono obywateli Ukrainy, którzy przybyli jako uchodźcy po wybuchu wojny na Ukrainie. To czyni społeczeństwo Polski jednym z najbardziej jednolitych etnicznie na świecie.

Z roku na rok przyjeżdża jednak do Polski coraz więcej migrantek i migrantów. Najliczniejszą grupę, bo ponad połowę wszystkich imigrantów do Polski, stanowią obywatele Ukrainy. Kolejne znaczące grupy cudzoziemców to obywatele Białorusi, Niemiec, Rosji oraz Wietnamu. Migracje można klasyfikować na wiele sposobów: wewnętrzne (w obrębie kraju) i zewnętrzne (poza granice państwa), dobrowolne i przymusowe, czasowe i stałe, legalne i nielegalne. Powody i charakter przyjazdu

cudzoziemek i cudzoziemców do Polski są różne i wiążą się z określonym statusem prawnym każdej osoby. Pod tym względem najliczniejszą grupą cudzoziemek i cudzoziemców w Polsce są migranci zarobkowi oraz po wybuchu wojny na Ukrainie -uchodźcy szacuje się, że stanowią oni około 2 milionów, jednak są to w przeważającej liczbie kobiety i dzieci.

Migranci zarobkowi. Przyjeżdżają do Polski na pobyty krótko- lub długoterminowe ze względu na zatrudnienie. Przebywają w kraju na podstawie wizy pracowniczej, zezwolenia na pobyt czasowy lub stały albo zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE. Obecnie są to najczęściej obywatele Ukrainy, Nepalu, Białorusi, Mołdawii, Chin i Wietnamu.

W latach 2015–2019 w Polsce systematycznie wzrastała liczba zezwoleń na pracę wydawanych cudzoziemkom i cudzoziemcom. W 2019 roku wydano ich 444,7 tysięcy. Było to o 116 tysięcy więcej niż w 2018 roku

oraz o 379 tysięcy więcej niż w roku 2015. Zezwolenia otrzymywali najczęściej obywatele i obywatelki Ukrainy

Studenci zagraniczni. W porównaniu do innych krajów rozwiniętych Polska nie jest szczególnie atrakcyjnym krajem dla studentów i studentek z zagranicy, aczkolwiek ich liczba regularnie wzrasta. W 2020 roku na polskich uczelniach kształciło się ich ok. 85 tysięcy. Dla porównania w roku akademickim 2012/2013 było to niecałe 30 tysięcy. Studenci zagraniczni przebywają w Polsce zazwyczaj na podstawie wiz studenckich lub zezwoleń na pobyt czasowy. Wśród nich przeważają obywatele i obywatelki Ukrainy, Białorusi, Indii, Hiszpanii oraz Turcji. Przyjeżdżają w większości na płatne studia, ale także w ramach wymiany studenckiej.

Członkowie rodzin. Jednym z powodów osiedlenia się w Polsce może być połączenie z członkiem rodziny zamieszkującym w Polsce, najczęściej małżonkiem, małżonką lub rodzicami. By udzielić zezwolenia na pobyt członka rodziny, organy państwowe ustalają czy istnieją faktyczne więzi rodzinne między osobami składającymi wniosek, zwłaszcza pomiędzy małżonkami, aby uniknąć fikcyjnych małżeństw. Warto wspomnieć, że prawo do połączenia z rodziną mają także cudzoziemcy, którzy uzyskali w Polsce jedną z form ochrony międzynarodowej, czyli uchodźcy i osoby, którym udzielono ochrony uzupełniającej.

Obywatele Unii Europejskiej. Choć często są to migranci zarobkowi, zagraniczni studenci lub członkowie rodzin polskich obywateli, warto wymienić ich jako osobną grupę, prawo Unii Europejskiej nadaje im bowiem szczególny status. Przysługuje im więcej praw niż innym cudzoziemcom i cudzoziemcom. Mogą np. podejmować pracę w Polsce bez żadnych ograniczeń czy kształcić się bezpłatnie na polskich uczelniach wyższych.

Uchodźcy. To szczególna grupa cudzożemek i cudzoziemców – nie wyjechali ze swojego kraju dobrowolnie, ale zostali do tego zmuszeni przez okoliczności. To osoby, którym w ojczystym państwie grożą prześladowania

lub poważne naruszenia ich uniwersalnych praw. Obecnie na terytorium Polski przebywają uchodźcy z Ukrainy w wyniku wybuchu wojny na Ukrainie, szacuje się, że przebywa na terytorium Polski blisko 2 miliony obywateli Ukrainy, którzy przebywają na terytorium Polski w związku z wybuchem wojny.

Cudzoziemcy o nieuregulowanym statusie. Są to cudzoziemcy, którzy przebywają w Polsce w sposób nieudokumentowany, a więc niezgodny z przepisami migracyjnymi. Najczęściej są to osoby, które zostały w Polsce mimo upływu ważności ich wizy lub które nie wykonały nałożonego na nich obowiązku opuszczenia Polski, np. po odmowie udzielenia im ochrony

międzynarodowej. Takie osoby mają bardzo ograniczone prawa i napotykać wiele trudności w codziennym funkcjonowaniu. W przypadku kontroli legalności pobytu przez policję albo straż graniczną mogą zostać z Polski deportowane.

W Polsce przebywa także stosunkowo liczna grupa **bezzaświadczeniowców (apatrydów)**. Są to najczęściej osoby z byłych republik Związku Radzieckiego, które po jego rozpadzie nie otrzymały obywatelstwa żadnego z nowo powstałych państw (np. z uwagi na nieobecność w kraju i niedopełnienie formalności). Polska dotychczas nie wprowadziła regulacji prawnych dotyczących bezzaświadczeniowców, co powoduje wiele trudności formalnych.

Warto także wspomnieć o **Karcie Polaka** wydawanej od 2007 roku. Dokument nie uprawnia do pobytu w Polsce, ale potwierdza przynależność do polskiego narodu. Otrzymują go cudzoziemcy i cudzoziemki o polskich

korzeniach, którzy polskie obywatelstwo utracili bądź nigdy go nie uzyskali. Jego posiadaczom przysługuje szereg ułatwień związanych z uzyskaniem wizy wjazdowej do Polski, prawem do pracy, dostępem do edukacji czy korzystaniem z narodowych dóbr kultury. Kartę Polaka najczęściej otrzymują obywatele Ukrainy i Białorusi.

Warto zaznaczyć, że w dzisiejszym świecie coraz trudniej oddzielić od siebie powody migracji. Nie zawsze da się zaklasyfikować cudzoziemca lub cudzoziemkę do jednej z wymienionych wyżej grup. Globalizacja, zmiany klimatu, degradacja środowiska naturalnego, masowe naruszenia praw człowieka, eksploatacja zasobów naturalnych państw rozwijających się przez państwa rozwinięte – to wszystko pośrednio i bezpośrednio może wpływać na decyzję o emigracji.

2.2 Legalizacja pobytu i pracy imigranta w Polsce

W Polsce niełatwo jest o pobyt stały, a nawet tymczasowy. Polskie przepisy migracyjne są uznawane za dość restrykcyjne. Cudzoziemcy i cudzoziemki muszą spełnić szereg warunków, by uzyskać pozwolenie na zamieszkanie i podjęcie pracy w Polsce. Wymagane jest od nich szczegółowe udowodnienie wszystkich okoliczności, na które się powołują.

Ponadto odpowiednie służby sprawdzają, czy nie stanowią ewentualnego zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa. Wszystkie postępowania są prowadzone w języku polskim, co stanowi dodatkową trudność dla cudzoziemek i cudzoziemców.

Aby wjechać do Polski, cudzoziemiec, cudzoziemka musi posiadać ważną wizę. Wyjątkiem są obywatele i obywatelki Unii Europejskiej oraz niektórych państw spoza Unii, m.in. Ukrainy, USA, Australii, Brazylii, Izraela, Japonii czy Gruzji, którzy mogą wjechać do Polski bez wizy na 90 dni. Podczas pobytu w Polsce cudzoziemcy muszą posiadać dokument uprawniający ich do przebywania na terytorium kraju. Może to być np. wiza, zezwolenie na pobyt czasowy lub status uchodźcy. Prawa cudzoziemca zależą od rodzaju jego tytułu pobytowego. Ma to wpływ na długość dopuszczalnego pobytu w Polsce, a także prawo do podjęcia pracy, możliwość założenia działalności gospodarczej, korzystania z systemu pomocy społecznej czy też podjęcia bezpłatnego kształcenia na polskiej uczelni. Uchodźcy mają na przykład prawo do pracy w Polsce, a osoby przebywające na wizach turystycznych nie. Bez względu jednak na status pobytowy cudzoziemca jedno uprawnienie pozostaje niezmiennie: prawo do edukacji dla dzieci poniżej 18 roku życia. Każde dziecko, bez względu na status migracyjny, ma prawo do edukacji w polskiej szkole.

W ostatnich latach Polska wprowadziła ułatwienia w dostępie do rynku pracy dla obywaterek i obywateli Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji i Ukrainy (mogą oni pracować w Polsce przez 6 miesięcy w roku na podstawie uproszczonej procedury). Prawo migracyjne podlega jednak europeizacji, więc coraz więcej przepisów dotyczących polityki migracyjnej i azylowej zależy nie tylko od państwa, ale także od prawa unijnego.

Od końca 2016 roku, kiedy to został uchylony obowiązujący wcześniej dokument *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, nie powstał żaden nowy dokument, który całościowo opisywałby strategię Polski w zakresie migracji. Zdaniem ekspertów i ekspertek istnienie takiego dokumentu jest konieczne, ponieważ migracja to stały element współczesnej rzeczywistości. Dokument powinien określać miejsce cudzoziemców i cudzożemek w polskim społeczeństwie oraz precyzować cele, jakie stawia sobie nasze państwo w obszarze migracji i integracji, uwzględniając zarówno potrzeby państwa przyjmującego i społeczności goszczącej, jak i samych migrantów i migrantek.

Przyjmowanie imigrantów i imigrantek powinno się łączyć z prowadzeniem przez państwo efektywnej polityki integracyjnej. Integracja to pozytywny stosunek cudzoziemca i cudzożemki do kraju przyjmującego przy jednoczesnym zachowaniu pozytywnego stosunku do kultury kraju ojczystego (od integracji należy odróżnić asymilację, która polega na

odrzuconiu przez cudzoziemca własnej tradycji kulturowej i przyjęcie w jej miejsce kultury kraju przyjmującego). Do działań integracyjnych można zaliczyć naukę języka, włączanie się w życie lokalnej społeczności, podniesienie kompetencji zawodowych itd. Działania te są jednak w Polsce bardzo ograniczone i niemalże w całości prowadzone przez organizacje pozarządowe. Dobre praktyki można zaobserwować w niektórych samorządach, np. w Gdańsku, ale raporty dotyczące ogólnego stanu polskiej polityki integracyjnej oceniają ją bardzo krytycznie.

W 2015 roku Najwyższa Izba Kontroli uznała, że „system pomocy uchodźcom zapewnia im byt, ale nie służy wystarczająco ich integracji ze społeczeństwem ani nie sprzyja podjęciu samodzielnego życia w Polsce”. Z tego powodu uchodźcy i uchodźczynie są grupą wyjątkowo narażoną na skrajne ubóstwo oraz bezdomność, przez co większość z nich traktuje Polskę jako kraj tranzytowy, a nie docelowy. Jeszcze mniej uwagi państwo polskie poświęca pozostałym grupom cudzoziemców, migrantom zarobkowym czy edukacyjnym. Państwowa oferta integracyjna dla tych grup właściwie nie istnieje. Dodatkowe trudności, które napotykają migranci i migrantki w Polsce, to zawziętość i przewlekłość procedur legalizacji pobytu, problemy przy załatwianiu spraw związane z barierą językową, a często także dyskryminacja ze względu na pochodzenie.

Tymczasem ekspertki i eksperci są zgodni: skuteczna integracja stanowi klucz do tego, aby imigracja przynosiła korzyści zarówno państwu przyjmującemu, społeczeństwu goszczącemu, jak i samym cudzoziemkom i cudzoziemcom. Na tym polu jest w Polsce jeszcze wiele do zrobienia.

2.3 Cudzoziemiec na rynku pracy w Polsce

Pojęcie „uchodźcy” zostało wyraźnie zdefiniowane w prawie międzynarodowym, które zapewnia uchodźcom ochronę. Uchodźcy to osoby przebywające poza swoim krajem pochodzenia z powodu obawy przed prześladowaniem, z powodu konfliktu, przemocy lub innych okoliczności poważnie zakłócających porządek publiczny, które – na skutek powyższego – wymagają „ochrony międzynarodowej”. Są często w tak niebezpiecznej sytuacji, że przekraczają granice państwowe w poszukiwaniu bezpieczeństwa w sąsiednich krajach; tak więc zostają oni uznani na forum międzynarodowym za „uchodźców”, osoby, którym przysługuje pomoc ze strony innych państw, UNHCR i właściwych organizacji. Są oni uznani za uchodźców właśnie dlatego, że ich powrót do domu jest zbyt niebezpieczny, w związku z czym

potrzebują schronienia w innym miejscu. Są to osoby, w przypadku których odmowa azylu ma potencjalnie śmiertelne konsekwencje.

Dostęp cudzoziemców do polskiego rynku regulowany jest przez przepisy prawa zarówno krajowego jak i międzynarodowego. Prawo do podjęcia pracy w Polsce przysługuje bardzo szerokiej grupie cudzoziemców.

Swobodny dostęp do polskiego rynku pracy mają obywatele Unii Europejskiej, Islandii, Norwegii, Liechtensteinu (w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego) oraz Szwajcarii – przysługuje im prawo do pracy na takich samych warunkach, jakie mają zastosowanie do obywateli Polski. Obywatele innych państw mogą pracować w Polsce, jeżeli przedsiębiorca, który chce ich zatrudnić, uzyska dla nich odpowiednie zezwolenie na pracę albo cudzoziemiec posiada zezwolenie jednolite na pobyt czasowy i pracę. Wyjątek od tej zasady obejmuje obywateli pięciu krajów: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy. Obywatele tych państw mogą legalnie pracować na podstawie oświadczenia pracodawcy o powierzeniu pracy cudzoziemcowi bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę. Ponadto dla obywateli Ukrainy oraz dla ich małżonków wprowadzono dodatkowe ułatwienia w legalizacji zatrudnienia, o ile przybyli do Polski z terytorium Ukrainy od 24 lutego 2022 r. i deklarują zamiar pozostania w Polsce.

Jak wynika z raportu Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2022r. (Główny Urząd Statystyczny) należy zwrócić uwagę na podstawowe kwestie dotyczące charakterystyki cudzoziemców na polskim rynku pracy:

- W końcu grudnia 2022 r. ponad 1 mln cudzoziemców wykonywało pracę w Polsce
- Na koniec grudnia 2022 r. cudzoziemców wykonujących pracę było więcej o 27,3% niż na koniec stycznia 2022 r.
- W 2022 r. obywatele Ukrainy byli najliczniejszą grupą cudzoziemców wykonujących pracę w Polsce
- W końcu grudnia 2022 r. mężczyźni stanowili 51,4% obywateli Ukrainy wykonujących pracę w Polsce
- W końcu grudnia 2022 r. mediana wieku wykonujących pracę cudzoziemców wyniosła 36,0 lat
- Na koniec 2022 r. we wszystkich powiatach i miastach na prawach powiatu w Polsce zamieszkiwali cudzoziemcy wykonujący pracę
- W końcu grudnia 2022 r. w 13 powiatach i miastach na prawach powiatu wśród

mieszkających tam cudzoziemców wykonujących pracę obywatele Ukrainy stanowili ponad 90%

- W końcu grudnia 2022 r. ponad ¼ wykonujących pracę w sekcji Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca stanowili cudzoziemcy¹

W kontekście integracji cudzoziemców na polskim rynku pracy oferowane są różnorodne formy wsparcia, mające na celu ułatwienie adaptacji oraz podniesienie komfortu życia w nowym środowisku. Kluczowe obszary działalności obejmują:

- **Pomoc Prawna:** Bezpłatne porady prawne są świadczone cudzoziemcom, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii związanych z legalizacją pobytu, zakładaniem działalności gospodarczej, a także sprawami cywilnymi i zawodowymi. Celem jest zapewnienie klarowności i wsparcia w procesach związanych z prawnym aspektem życia w Polsce.
- **Lekcje Języka Polskiego:** Bezpłatne lekcje języka polskiego jako obcego są prowadzone, wspierając efektywną komunikację oraz pomagając cudzoziemcom poczuć się pewniej i bezpieczniej w nowej rzeczywistości.
- **Doradztwo Zawodowe:** Doświadczeni doradcy zawodowi oferują pomoc w wyznaczaniu indywidualnej ścieżki kariery zawodowej. Wsparcie obejmuje tworzenie CV, listów motywacyjnych, przygotowanie do rozmów kwalifikacyjnych oraz aktywne wsparcie w poszukiwaniu odpowiednich ofert pracy.
- **Pomoc Psychologiczna:** Udzielane jest bezpłatne wsparcie psychologiczne, z koncentracją na doradztwie w przypadkach doświadczania przemocy domowej. Celem jest wspieranie zdrowia psychicznego i integracji społecznej.
- **Warsztaty Międzykulturowe:** Promowanie dialogu międzykulturowego i polityki różnorodności odbywa się poprzez organizację warsztatów, na których uczestnicy mogą lepiej zrozumieć kulturę i zwyczaje wielu krajów, co sprzyja budowaniu zrozumienia i szacunku.
- **Centrum Wsparcia Kobiet:** Tworzenie bezpiecznej przestrzeni w ramach Centrum Wsparcia Kobiet, gdzie migrantki i ich dzieci mogą uzyskać bezpłatne wsparcie, zarówno w kwestiach prywatnych, jak i zawodowych. Celem jest stworzenie miejsc do

¹ Raport „Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w 2022r.”, Główny Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2023

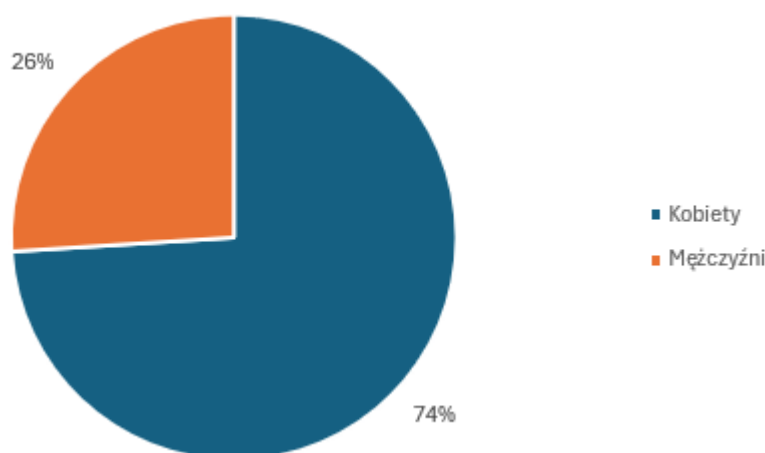
rozmów i wsparcia, z pełnym szacunkiem dla indywidualnych potrzeb i historii każdej kobiety migrantki.

Instytucje działające na rzecz aktywizacji zawodowej cudzoziemców i imigrantów dążą do tworzenia warunków sprzyjających pełnej integracji i rozwojowi zawodowemu cudzoziemców na polskim rynku pracy.

3. Spotkania z przedstawicielami NGO

3.1 Informacja o uczestnikach spotkania

Warsztaty były przeprowadzone w dniach 20.06.2023, 21.06.2023 oraz 22.06.2023 uczestniczyło w nich 23 kobiety i 8 mężczyzn co daje 31 doradców zawodowych, psychologów oraz osób zajmujących się wsparciem imigrantów i uchodźców w Polsce. Uczestnikami spotkań byli przedstawiciele organizacji pozarządowych, szkół podstawowych i średnich, instytucji rynku pracy, uczelni wyższych działający na rzecz i z imigrantami i uchodźcami. W spotkaniach wśród uczestników byli sami imigranci i uchodźcy z Ukrainy, którzy obecnie działają na rzecz wsparcia tych grup docelowych, co pozwoliło na konstruktywną dyskusję nad realnymi potrzebami i problemami dotyczącymi cudzoziemców przybywających do Polski.

Wykres 1. Liczba uczestników w podziale na płeć (23K+8M= 31 osoby)

3.2 Informacja o przebiegu spotkań

Koncepcja warsztatów była przewidziana w ten sposób, iż każdego dnia program był ten sam tylko grupa uczestników biorących w nich udział była zmienna.

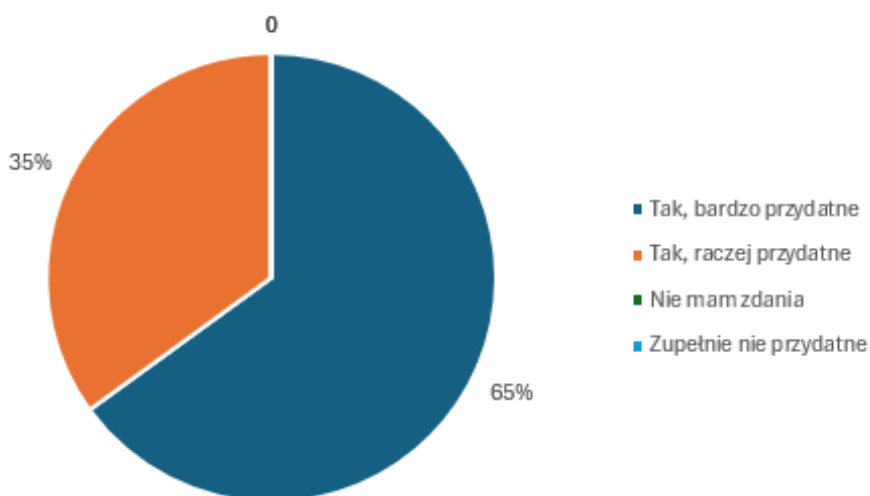
Program warsztatów:

- Powitanie
- Prezentacja projektu „Interaktywny Indywidualny Plan Działania” cele, założenia, rezultaty
- Prezentacja zagadnień aktywizacji zawodowej imigrantów/cudzoziemców w krajach partnerskich (Polska – Fundacja Rozwoju i Innowacji WIR, Włochy – COSVITEC)
- Przerwa obiadowa
- Dyskusje, wnioski, rekomendacje
- Podsumowanie spotkania.

Zaproszenia do doradców zawodowych zostały przesłane tak aby mogli się zarejestrować online w dogodny dla siebie termin i godzinach (godziny warsztatów były różne w każdym dniu).

Zagadnienia jakie były poruszane podczas spotkań to m.in.:

- Włączanie nowo przybyłych migrantów/cudzoziemców i ich dzieci do powszechnych struktur kształcenia
- Zapobieganie wykluczeniu społecznemu i wspieranie dialogu międzykulturowego
- Promowanie pracy, edukacji podnoszenia zmiany lub nabywania umiejętności i kwalifikacji
- Integracja imigrantów/cudzoziemców w środowisku lokalnym.

Wykres 2. Przydatność warsztatów

Ponadto w ankiecie ewaluacyjnej uczestnicy spotkań dobrze ocenili jakość warsztatów oraz że jest potrzeba spotkania się i wymiany doświadczeń tak aby jakość doradztwa zawodowego mogła się rozwijać. Ponadto wyrazili zainteresowanie dalszą dyskusją/współpracą w tym obszarze tak aby poprzez wymianę doświadczeń rozwijać swój warsztat pracy.

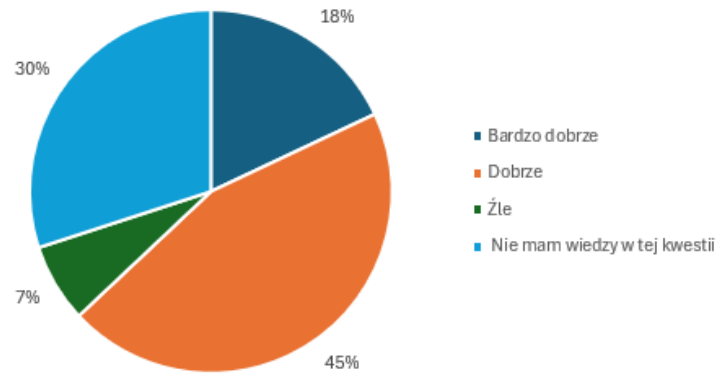
3.3 Wnioski i rekomendacje ze spotkań

Podsumowując trzy dni spotkań można uznać, iż wnioski i rekomendacje uczestników w zakresie działania dla imigrantów/ cudzoziemców w zakresie doradztwa zawodowego powinny opierać się na następujących obszarach:

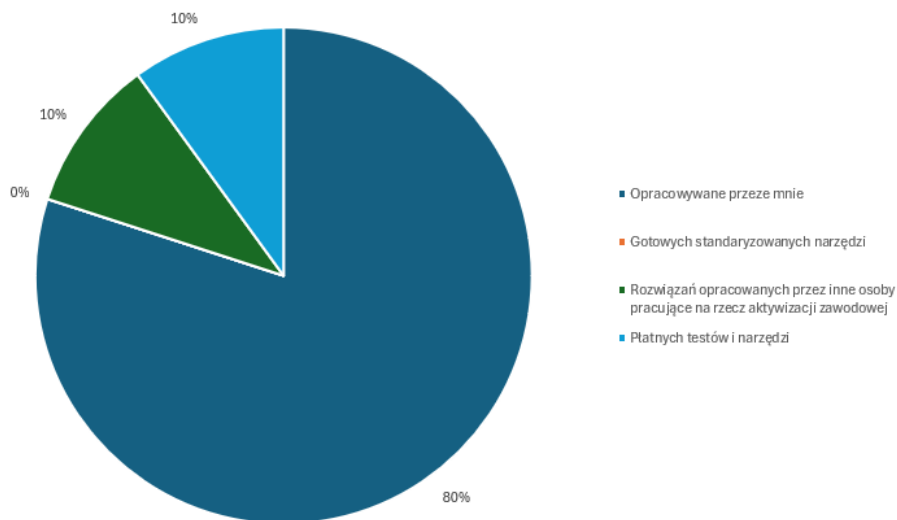
1. Konieczność wprowadzenia interaktywnych narzędzi w pracy z doradcą
2. Konieczność uwzględnienia w procesie doradztwa zawodowego aspektów kulturowych
3. Konieczność uwzględnienia w doradztwie aspektów psychologicznych (zalecane, aby doradztwo zawodowe prowadził psycholog z uprawnieniami doradcy zawodowego)
4. Konieczność uwzględnienia barier językowych – w tym obszarze ułatwieniem będzie stworzenie narzędzia w kilku wersjach językowych co ułatwi proces komunikacji i wsparcia
5. Konieczność wsparcia w zakresie społecznym tj. mieszkanie, legalizacja pobytu, sprawy urzędowe
6. Konieczność wsparcia obcokrajowców w wymiarze wieloaspektowym
7. Konieczność zbudowania ścieżki legalizacji dokumentów w zakresie wykształcenia i doświadczenia zawodowego obcokrajowców

3.4 Informacje i materiały ze spotkań

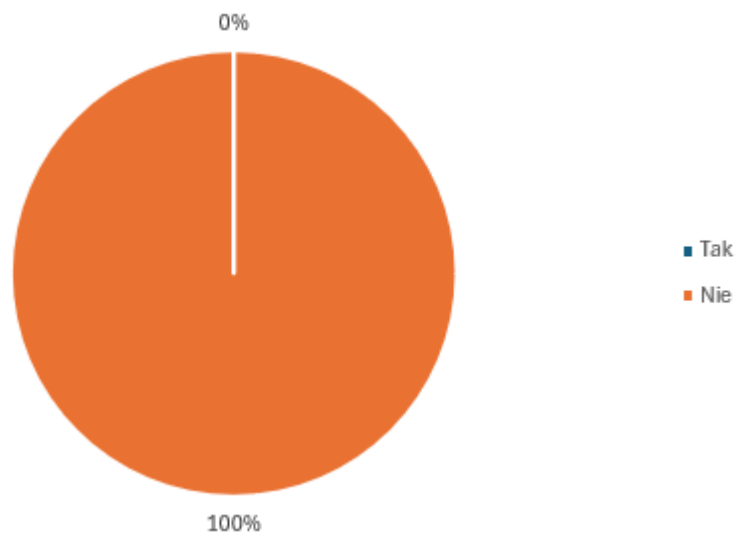
1. Jak ocenia Pan/Pani skuteczność i efektywność doradztwa zawodowego dla cudzoziemców na szczeblu lokalnym?

2. W pracy zawodowej dotyczącej aktywizacji zawodowej korzystam z narzędzi i rozwiązań, które są:

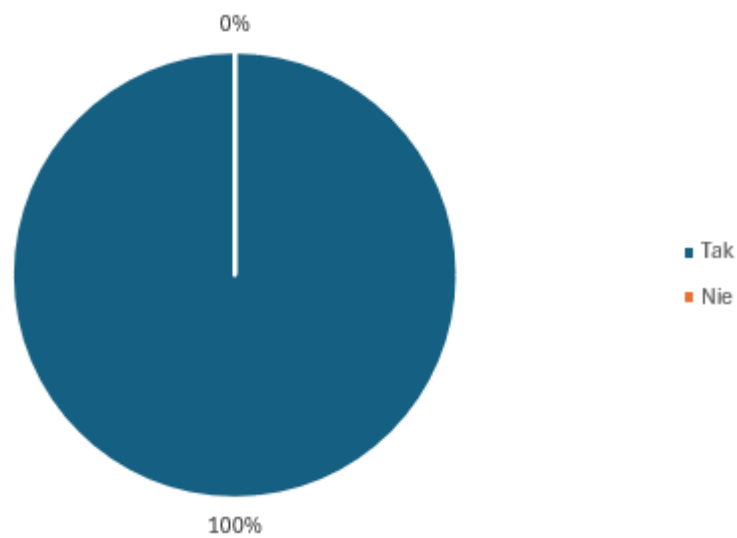

3. Czy w swojej pracy zawodowej korzystam z rozwiązań w formie on-line

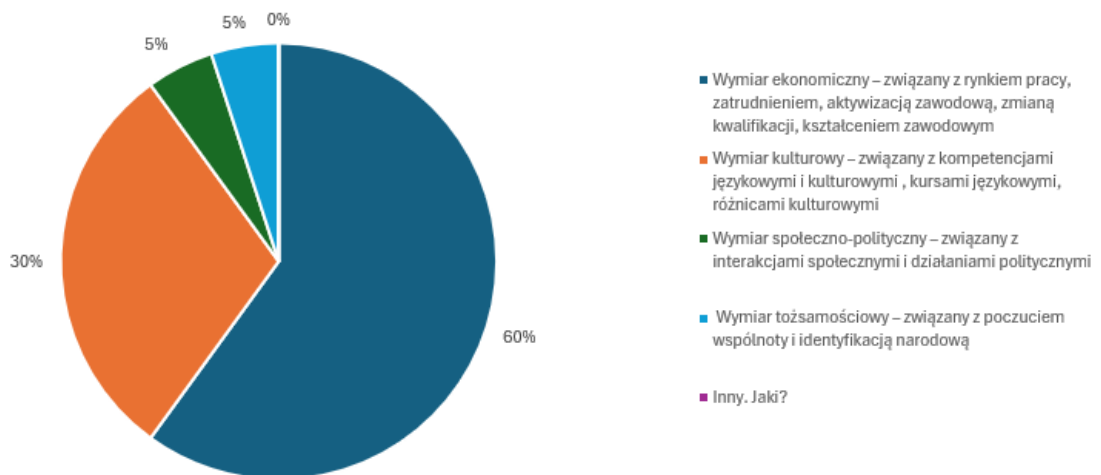

4. Czy zasadne jest podejmowanie działań w kontekście aktywizacji zawodowej imigrantów

5. Jakie obszary powinny być uwzględniane w kontekście aktywizacji zawodowej imigrantów:

Ponadto uczestnicy warsztatów wszyscy pracują z cudzoziemcami, imigrantami lub osobami obcego pochodzenia, gdyż zaproszenia były kierowane do osób wspierających proces doradztwa zawodowego w tej grupie docelowej. Ważna dla uczestników warsztatów jest wymiana doświadczeń w tym międzynarodowych, gdyż w Polsce stosunkowo mało przebywa osób obcego pochodzenia, głównie są to osoby, które przybyły z Ukrainy w związku z wojną. Większość uczestników spotkań wyraziło chęć współpracy w zakresie testowania opracowywanych narzędzi.

4. Wnioski i rekomendacje w zakresie opracowania narzędzia wspierającego imigrantów

4.1 Zakres merytoryczny i zalecenia

W kontekście pracy doradców zawodowych dla migrantów i uchodźców w organizacjach młodzieżowych, kluczowe jest posiadanie umiejętności w zakresie przeprowadzania wywiadów z klientami w celu uzyskania kompleksowej historii zatrudnienia, wykształcenia i celów zawodowych. Dodatkowo, konieczne jest udzielanie i interpretacja testów mających na celu określenie zainteresowań, zdolności i umiejętności klientów.

Doradcy powinni również skutecznie identyfikować bariery w dostępie do pracy i udzielać pomocy klientom w przygotowaniu do zatrudnienia, opracowywaniu strategii poszukiwania pracy, tworzeniu CV oraz przygotowaniu do rozmów kwalifikacyjnych. Istotne jest także ocenianie potrzeb pomocy, takiej jak rehabilitacja, wsparcie finansowe czy dodatkowe szkolenia zawodowe, i skierowywanie klientów do odpowiednich usług.

Dodatkowo, doradcy powinni dostarczać pracownikom informacji na temat utrzymania pracy, awansu w organizacji, radzenia sobie z niezadowolaniem zawodowym oraz dokonywania zmian w środku kariery. Zbieranie informacji o rynku pracy dla klientów, dotyczących dostępnych miejsc pracy, wymagań wejścia do pracy, umiejętności oraz innych informacji związanych z konkretnymi zawodami, również stanowi kluczowy aspekt ich działalności.

Ostatecznie, świadczenie usług doradczych dla grup społecznych, agencji oraz organizacji oferujących zasoby planowania kariery oparte na społeczności jest niezbędne do kompleksowego i skutecznego wsparcia migrantów i uchodźców w procesie zawodowej integracji.

Opracowanie narzędzi do doradztwa zawodowego dla imigrantów i cudzoziemców wymaga uwzględnienia ich unikalnych potrzeb, doświadczeń oraz specyfiki integracji na rynku pracy. Poniżej znajdują się zalecenia dotyczące opracowania skutecznych narzędzi:

Analiza Kontekstu Kulturowego:

Zrozumienie różnic kulturowych i narodowych jest kluczowe. Przeprowadź szczegółową analizę kontekstu kulturowego imigrantów, uwzględniając różnice w podejściu do pracy, wartościach zawodowych i oczekiwaniach.

Indywidualizacja Doradztwa:

Narzędzia powinny być elastyczne i dostosowane do indywidualnych potrzeb imigrantów. Umożliwienie personalizacji procesu doradczego zwiększy skuteczność wsparcia.

Wsparcie W kwestiach Legalnych:

Narzędzia powinny zawierać informacje i poradniki dotyczące kwestii prawnych, takich jak legalizacja pobytu czy zezwolenie na pracę, aby imigranci byli świadomi swoich praw i obowiązków.

Język i Komunikacja:

Dostosuj narzędzia do różnych poziomów znajomości języka lokalnego. Zadbaj o klarowność komunikatów i dostępność informacji w różnych językach.

Wsparcie Kulturowe:

Oferuj narzędzia, które wspierają imigrantów w zrozumieniu kultury organizacyjnej oraz zwyczajów pracy w nowym środowisku, co ułatwi im integrację.

Rozpoznawanie Kompetencji Międzykulturowych:

Narzędzia powinny uwzględniać rozwinięcie kompetencji międzykulturowych, które są istotne na współczesnym rynku pracy.

Dostęp do Informacji o Rynku Pracy:

Zapewnij narzędzia, które umożliwiają imigrantom dostęp do aktualnych informacji o rynku pracy, trendach zawodowych i wymaganiach zatrudnienia.

Bariery Kulturowe i Psychospołeczne:

Włącz narzędzia identyfikujące bariery kulturowe i psychospołeczne, aby doradztwo uwzględniało specyficzne wyzwania związane z migracją.

Szkolenia dla Doradców:

Przeprowadź szkolenia dla doradców zawodowych, aby zwiększyć ich świadomość kulturową i umiejętności pracy z imigrantami.

Monitorowanie Postępów i Ocena Skuteczności:

Wprowadź mechanizmy monitorowania postępów i oceny skuteczności narzędzi, aby regularnie dostosowywać je do zmieniających się potrzeb imigrantów.

Opracowanie narzędzi do doradztwa zawodowego dla imigrantów i cudzoziemców powinno być procesem dynamicznym, uwzględniającym zmieniające się warunki społeczne, prawne i ekonomiczne.

4.2 Zakres dostosowania narzędzia do profilu imigranta

Zalecenia dotyczące dostosowania narzędzi do doradztwa zawodowego dla imigrantów i cudzoziemców:

1. Indywidualizacja i Dostosowanie Językowe:

Narzędzia powinny być zoptymalizowane do korzystania z różnych języków, dostosowując się do zróżnicowanych poziomów znajomości języka lokalnego. Interfejsy i instrukcje muszą być klarowne, zrozumiałe i dostosowane do kompetencji językowych użytkowników.

2. Kultura i Wartości Zawodowe:

Narzędzia powinny uwzględniać różnice kulturowe w podejściu do kariery zawodowej i wartościach zawodowych. Formułowanie testów i pytań wymaga szczególnej uwagi, aby odzwierciedlały różnorodność kulturową.

3. Wsparcie Prawne i Informacyjne:

Zadbaj o klarowne informacje dotyczące prawa imigracyjnego, procedur legalizacyjnych i zezwoleń na pracę. Treści te powinny być dostępne w wielu językach, gwarantując pełne zrozumienie praw i obowiązków imigrantów.

4. Rozpoznawanie Kompetencji Kulturowych:

Narzędzia powinny zawierać elementy oceny kompetencji międzykulturowych, wnikając w zdolności adaptacyjne i umiejętność pracy w różnorodnym środowisku.

5. Dostępność do Edukacji i Szkoleń:

Pomóż imigrantom w identyfikacji dostępnych szkoleń, kursów językowych i innych form wsparcia edukacyjnego. Dostosuj informacje do różnych poziomów edukacyjnych.

6. Wsparcie Psychologiczne:

Włącz elementy wsparcia psychologicznego, takie jak testy samooceny zdrowia

psychicznego czy informacje o dostępnych usługach wsparcia psychologicznego. Ułatwi to radzenie sobie z ewentualnym stresem związanym z migracją.

7. Aspekty Rodzinne i Społeczne:

Uwzględnij aspekty rodzinne i społeczne związane z integracją imigrantów. Pomoc w znajdowaniu wsparcia dla rodzin, informacje o szkołach dla dzieci czy usługach społecznych są kluczowe.

8. Adaptacyjność Narzędzi:

Narzędzia powinny być elastyczne i dostosowywać się do zmiennych potrzeb imigrantów. System powinien być łatwo modyfikowalny, umożliwiając uwzględnianie ewolucji sytuacji życiowej i zawodowej użytkowników.

9. Szkolenia dla Użytkowników:

Zorganizuj szkolenia dotyczące obsługi narzędzi, zwłaszcza dla osób o niższej biegłości technologicznej. Udostępnij materiały instruktażowe w różnych formatach.

10. Feedback od Użytkowników:

Regularnie gromadź opinie i feedback od imigrantów korzystających z narzędzi. To umożliwi dostosowywanie i ulepszanie narzędzi na podstawie rzeczywistych potrzeb użytkowników.